

BÄFVERNITT

Härnösands Släktforskarförening

NUMMER 30 2004

INNEHÅLL

Sidan 2.

Styrelsen

Sidan 3.

Ordförande har ordet.

Sidan 4. Carl Johan

Holm.

Sidan 7.

Är detta en historia eller sanning ?

Sidan 9.

Velyftingar och vanligt folk.

Sidan 12.

Härnösands släktforskare.

Sidan 13.

Bildsvep från lördagsöppet på Landsarkivet.

Sidan 14.

Ordaskatten från A till Ö.

Sidan 16.

Våra bilder.

Sidan 17.

Säsongsavslutning för Härnösands släktforskare.

Sidan 18.

Något om ett par hus som flyttats från staden till Murberget

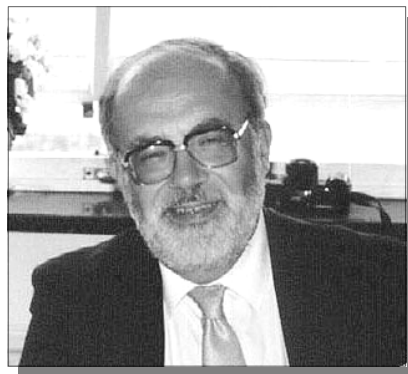
Sidan 19.

Släktforskarnas första Höstmöte. Därför säger man HON om en båt.

Thord Bylund hos släktforskarna

Aprilmötet med Härnösands släktforskare var välbesökt, kanske beroende på att Thord Bylund skulle medverka.

Han berättade "Om präster". Bakom denna något omfattande rubrik visade sig en del udda och intressanta livsöden rymmas.

Inom släktforskningen kommer vi ju ofta i kontakt med präster. Dessa var under lång tid de enda som förde kyrkböckerna, det vill säga födelse-, dop-, flyttnings-, vigsel samt död och begravningsböckerna.

Någon pension för dem fanns inte. De fick därför hålla på så länge de orkade. Och

texten, skrivstilen, blev då därefter, under prästens äldre dagar ofta svårläst.

Hjälppräst kunde domkapitlet sällan ordna. Om kyrkoherden dog kunde dock "nädepräst" förordnas med eller utan "konservering" av änkan, men lön till den nye utgick inte förrän änkans nådeår var över.

Prästänkan hade nämligen rätt att bo kvar i prästgården och uppbära mannens lön under ett år efter hans död.

Villkoren för den nye var därför hårda. Rekrytering av präster var alltså ett problem. Biskop Landgren tog hit en del värmlänningar och västgötar som fyllde luckorna i Härnösands stift.

Dessutom fanns här lektorer vid gymnasier som kunde hjälpa till med predikan vid storhelgerna i stiftstaden och församlingarna nära den. De största problemen med rekryteringen hade Luleå och Visby. Utom problemen med prästernas dåliga syn nämnde Thord Bylund en del kyrko-

se sidan 3

Styrelse

Ordförande Roland Ek	Finsvik 2327	0611-660 81
V.Ordf. Björn Thunberg	N:a Kyrkogatan 22 C	0611-136 69
Sekr. Lars Drejare	Seminariegatan 9 B	0611-231 77
Kassör Agneta Olofsson	Kastellgatan 26	0611-221 85
Ledamot Ove Näslund	Furuvägen 33	0611-184 40
Ledamot Örjan Öberg	Parkgatan 27	0611-221 88
Ersätt. Lennart Björklund	Hälletorpsvägen 26	0611-179 86

Revisorer

Ordinarie Stig Brunnéd	Brunnshusgatan 13 C	0611-751 00
Ordinarie Lennart Hellsten	Hovsgatan 56	0611-184 95
Suppl. Sixten Lundkvist	Brännavägen 88	0611-233 22

Valberedning

Inga Hökengren	Theodor H. väg 49	0611-193 49
Margateta Grafström	Ådalsvägen 5	0612-221 71
Ordf. Sören Svedberg	Betesvägen 51	0611-157 84

Klubbmästare

Asta Brunnéd	Brunnshusgatan 13 C	0611-751 00
Kerstin Drejare	Seminariegatan 9 B	0611-231 77
Gunvor Svedberg	Betesvägen 51	0611-157 84

Redaktionskommitté

Agneta Olofsson (*)	Kastellgatan 26	0611-221 85
Björn Thunberg	N:a Kyrkogatan 22 C	0611-136 69

Redaktör

Åke Omberg	Överdalen 2230	0611-606 85
------------	----------------	-------------

Ansvarig Utgivare

Roland Ek	Finsvik 2327	0611-660 81
-----------	--------------	-------------

Nya Medlemmar

Christina Grafström
Älandsbro,

Hans Erik Wiberg
Härnösand.

Disa Eriksson
Härnösand.

Tore Ramström
Härnösand.

Ann Bitterlin
Härnösand.

Kristina Modée
Sundsvall.

(*) ao@genea.se

**Medlemsavgiften är 100:- Familjemedlem 35:-
Företag/Föreningar 200:- Postgirokontot är 43 61 16 - 8**

Försäljning av vissa lösnummer. Priset 20kr + porto. Innan betalning sker tag kontakt med Agneta på 0611-22185 eller ao@genea.se så får du veta tillgängliga nummer.

E-post till Agneta är: ao@genea.se
E-post till Åke är: overdal@algonet.se

ORDFÖRANDE HAR ORDET

Så har då höstterminen börjat, med möjligheter till olika aktiviteter inom vårt område.

Riksstämman i Östersund besöktes. Ett lyckat arrangemang med många bra föredrag och utställare med mycket nytt. Påfallande är att mycket framställes med hjälp av CD- tekniken.

Thord Bylund gratuleras till att ha fått Viktor Örnbergpriset och när han nu går i pension vill vi också tacka honom för de gångna årens medverkan.

Att få hålla våra möten på landsarkivet har visat sig vara mycket bra. Tack landsarkivet i Härnösand !

Stigsjöbor håller nu på att överföras till CD-format. Till det behövs flera medarbetare som skriver. Hör av er till någon i styrelsen ! Försök att värva medlemmar till föreningen !

Bäfvernytt och Ångermanlandsrötter behöver material. Det kan vara artiklar, släktutredningar, frågor om släkt eller annat som kan vara intressant inom vårt gebit.

Kom gärna med förslag till program på våra möten.

Väl mött på våra möten och annorstädes !

Roland Ek

från sidan 1

mäns svaghet för flaskan. Gösta Berling var inte ensam om den ovanan. Alla präster var heller inte så lämpliga för kallet. De svaga predikanterna var svåra att placera, kom aldrig på förslag så länge församlingen valde. Många underliga öden presenterades; alla är inte redovisade i Leonard Bygdéns Härnösandsstifts herdaminne. Trots allt var de de udda prästerna få. I gamla tider var ju de flesta av dem

både själasörjare, skolchef och i praktiken dessutom ofta socknens allt i allo.

Margareta Grafström berättade också om ett föderådskontrakt från Torne-dalen och 1800-talet som stadgade mycket hårda villkor för nytillträdande unga i samband med ägarskifte vid jordbruksfastighet.

Lars Drejare

CARL JOHAN HOLM

Fältpräst i finska vinterkriget, kraftfull prost i Själevad, föregångsman bland Ångermanlands jordbrukare och de fattigas välgörare – så kan man med få ord karakterisera denne märkesman i vårt landskaps historia. I arbetet med min hustrus morssläkt har jag i kyrkoböckerna funnit en intressant man. Han hade många strängar på sin lyra. Hans insatser som kyrkoman och jordbrukare är väl kända, medan hans strapatser som bataljonspredikant och hans arbete som social pionjär inom Själevads socken torde vara mindre bekanta.

Ursprung, utbildning.

Carl Johan Holm var född 1781 i Helsingfors / Finland, som då tillhörde Sverige / som son till skomakaremästare Hans Holm. Modern hette Elisabeth Grönlund och kom från Sjundea socken i Nylands län. Hemmet var fattigt och sonen fick tack vare sin begåvning och energi ekonomisk hjälp från utomstående under studierna. Hans intresse för naturvetenskap var stort och hans avhandling för filosofie magistergraden handlade om ammonium- och magnesiumsulfat.

Krigspräst i finska kriget.

1806 blev Holm extra bataljonspredikant vid Salovax jägarregemente och 1807 prästvigd i Borgå. Vid krigsutbrottet i februari 1808 blev han beord-

rad att inställa sig vid sitt regemente. Han följde sedan detta under hela kriget som tjänstgörande regementspastor. Om detta olyckliga fälttåg har han skrivit en redogörelse, vilken anses som en av de bästa källorna till detta krigs historia. För Johan Ludvig Runeberg blev denna bok en viktig källa för kunskaperna om figurerna i "Fänrik Ståls sägner". Vi får en levande och initierad beskrivning av krigets olika faser, av fältliv, strider och truppförflyttningar under svåra strapatser. Elva fältslag, många av de kända från "Fänrik Stål" upplevde Holm. Hunger, svält, kyla, dålig utrustning, usla natthärbärgen och så reträtt, reträtt hela tiden. Holm är ganska hård i sin kritik av befälhavare på olika nivåer. Först kapitulationen vid Sveaborg, harmen är stor över uppgivheten och förlusten. Osökt kommer man här att tänka på Runebergs dömande ord om amiralen C O Cronstedt, kommandanten på Sveaborg:

**" Tag allt vad mörker finns i grav
och allt vad kval i liv
och bilda dig ett namn därav
och det åt honom giv;
det skall dock väcka mindre sorg
än det han bar på Sveaborg."**

Utan att nämna kommandantens namn är domen skoningslös! Någon mindre kritik får knappast fältmarskalken W M Klingspor, " den ynklige överbefälhavaren" hos Holm eller kungen, Gustav IV Adolf, som inte sände tillräckligt med förstärkningstrupp från Sverige. Som motvikt mot dessa "ynkryggar" finns hos Holm hjältar sådana

se sidan 5

som Duncker, Sandels och von Döbeln m fl. Holms redogörelse är ett äreminne över finska armén, främst då Savolaxbrigaden. Den mönstrade vid krigets början 3.750 man. 200 av dessa var kvar vid krigets slut den 8 oktober 1809.

Kriget slut, giftermål.

Efter den långa reträtten och fredsslutet avtackades trupperna i Umeå av general von Döbeln. Holm blev året därpå bataljonspredikant vid Helsingeregemente. 1813 inleddes fälttåget mot Norge och i Dals-Ed träffade han sin blivande hustru Ingrid Margareta Bågenholm. De gifte sig 1815 och fick 8 barn. Hustrun dog 1829. Från 1824 var Holm kyrkoherde i Själevad. Hans andra hustru var Catarina Elisabeth Hambraeus, dotter till kontraktsprosten Lars Hambraeus. Med henne hade han 6 barn.

Föregångsman inom jordbruket

Frågan är om inte Carl Johan Holm gjort sin största insats som föregångsman inom jordbruk och boskapsskötsel. Redan 1833 skrev han en bok för lantbrukare: "Försök till lärobok i lantbrukshushållningssällskaps norra avdelning blev / sedermera/ prosten ordförande och genom årliga rapporter till Lantbruksakademin berättade han om sakernas tillstånd och kom med förslag för jordbrukets befrämjande. Sålunda ivrade han särskilt för ängsodling, beteskultur, boskapsskötsel och skiftesbruk. På Holms förslag utdelade hushållningssällskapet belöningar för ladugårdar med hög avkastning.

Och husdjursskötsel

Första nötboskapspremieringen i länet kom till stånd 1847 genom prosten Holms försorg. 1852 gav han ut en "Beskrifning över boskapsskötsel" och den 12 augusti 1861 hölls länets första lantbruksmöte anordnat genom prostens arrangemang i Själevad.

"Hellre 3 goda kor än 5 medelmåttiga" var hans motto. Själv hade han en medelavkastning från sina egna kor på 1.900 liter per ko och år, som högst 2.400 liter. För att erhålla belöning från hushållningssällskapet fordrades 400 kannor, dvs. 1.400 liter. Prosten ivrade även för en bättre hygien i ladugårdsarbetet, ljusare stallar samt utfodring, rykt och mjölkning på bestämda tider. Vidare borde djurens gödsel tas tillvara och utspridas på våren.

Nya koraser

Vid denna tid ordnade hushållningssällskapet och Lantbruksakademin försök med utländska kreatursraser: Voigtländer, Allgauer och Ayrshire. Försöken föll ej särskilt väl ut och prosten rekommenderade "den inhemska rasen", den som år 1867 fick namnet fjällras och som vi kallar svensk kullig boskap, SKB. Prosten Holm var även den som insåg skogens värde, han talade för en förbättrad skogsvård. Kanske såg han där en framtida värdestegring.

Socialt engagemang

När Holm tillträdde kyrkoherdetjänsten i Själevad 1824 var det andliga tillståndet dåligt. Företrädaren hade varit sjuklig under lång tid, den kyrkli-

se nästa sida

ga undervisningen var eftersatt och superiet florerade. Bl a. Fanns en utskänkningslokal nära kyrkan. Holm tog genast vid sin ankomst itu med detta, ”predikade handgripligen nykterhet” och talade för en skola i socknen.

Folkskolestadgan kom ju 1842, men sockenmännen sköt upp frågan om skola gång på gång. Först 1845 beslöt man att inrätta en fast skola vid kyrkan och en ambulerande skola för u-byarna. Prostens sega envishet segrade, och 5 år senare fick sockenmännen av biskop Bergman beröm för en välordnad skola. Fattigvården låg prosten varmt om hjärtat. Genom idogt arbete kunde den praktiske kyrkomannen få till stånd en arbetsinrättning för arbetslösa och handikappade 1839. Därigenom försvann tiggeriet i socknen och 1840 tillverkade vid denna inrättning produkter för c:a 6.000 riksdaler riksgälds av personer som tidigare ”gått på socknen”. Prosten förestod själv denna inrättning i 9 år och biskop Franzén berömde arbetet i Norrlands Tidningar.

Strid med frikyrka

Men – allt var inte frid och fröjd i församlingen. Prosten Holm var en sträng och kompromisslös man. Vid Själevads domsaga instämdes 1854 nittio personer från Själevad och Arnäs att stå till svars för obehörigt utdelande av den heliga nattvarden. Det var medlemmar av den frikyrkliga sekten ”Annaniterna” som stämts av prosten. Sekten hade namn efter stiftaren Anna Johansdotter Norbäck, en fanatisk och härsklysten kvinna. Rät-

ten utdömde böter av de flesta av de åtalade för ”läattsinnigt gäckeri med den allmänna gudstjänsten och nattvarens heliga sakrament” samt för sabbatsbrott, eftersom de mottagit nattvarden på sön- och helgdagar. Efter överklagande i hovrätten blev samtliga emellertid befriade från ansvar och böter. Striden som egentligen gällde konventikelplakatet, dvs. förbudet att hålla religiösa sammankomster utan prästerlig ledning, var hård under många år, men avtog under prostens senare år. Konventikelplakatet upphävdes nämligen 1858.

Aktiv inom många områden

Även inom flera andra områden var prosten Holm verksam. Han anlade t ex. själv ett blekeri för linnelärfv som vävts i socknen, i avsikt att förbättra kvalitén på lentyget och öka säljbarheten.

Tanken att anlägga en köping i norra Ångermanland vann förespråkare i början av 1800-talet. Prosten föreslog Norr-Lungångers by som plats för köpingen och därvid blev det. 1842 avgjordes frågan och man kan alltså anse att C J Holm är Örnsköldsviks egentlige grundläggare.

Slutligen organiserade han en skytteförening i socknen. Hans egen krigserfarenhet spelade väl in, ryssarna stod ju närmare Sverige 1850 än före 1809. Han var icke heller främmande för inrikespolitiska frågor. 1835 och 1850 representerade han Härnösands stift i ståndsriksdagen.

Död

Prosten C J Holm dog 1867, nära 86

se nästa sida

år gammal. Domprosten P Söderlind säger i sina minnesord över kollegan C J Holm att det är mycket som Själevads församling har att tacka honom för. Den tacksamheten borde - så vitt jag kan se - komma från betydligt större församling.

Referenser:

1. L bygdén: C J Holm. Härnösandsstifts herdaminne del III, Sthlm-Uppsala 1925.
2. Carl Johan Holm: Anteckningar öfver Fälttågen emot Rysslans åren 1808 och 1809. Facsimileupplaga. Ekstrande Lund 1977.
3. Gösta Holm och S A Gustawsson: Carl Johan Holm. Seelig o Co. Stockholm 1934.
4. Hj Heden: Västernorrlands läns hushållningssällskap 1805-1904. Sthlm 1905.
5. Inger Lindman: Pastor Holms sägner. Huvudstadsbladet, nov. 1976.
6. Olga Hamberg - Norell: Prosten C J Holm i Själevads Folkskola, en historik.

Lars Drejare

Är detta en historia eller sanning ?

En utmaning till övriga forskare att framlägga bevis i kommande nummer.

En mordhistoria i Hernösand på sjuttonhundraåttiotalet.

Den numera af Hernösands stad inköpta s.k. Öhrmanska, f.d. gamla Apotheksgården, tillhörde kring 1780 en Hofqvartermästar Eurenus, hvilken, sedan han genom gifte med stadens rikaste arftagerska blifvit förmögen man, lemnat sin tullinspektorsbefattning och vid denna tid egde Westanå bruk och ett hemman i Strinne i

Sollefteå. Det var under hans och hans makas frånvaro på en resa till sistnämnda egendom, som hans hem blef skådeplatsen för en, den blodigaste tilldragelse, som troligen timat i den Norrländska stiftsstad.

Kring år 1750 blef en berömd läkare, vid namn Gissler, utnämnd till Lektor vid Hernösands Gymnasium. Han var den förste Medicine Doktor, som funnits i Hernösand och bland de många patienter, som infördes från landsbygden för att af honom vårdas, voro äfven flere svagsinta och vansinniga, emot hvilka han, ehuru annars en fromsint man, ansåg sig, enligt den tidens läkareåsigter, böra använda mycket stränghet, för att, som han sade, tukta deras envishet. Flere af dem emottog han till vård i sitt eget hus, och det intryck, dessa olyckliga gjorde på hans makas känsliga sinne, visade sig sedermera genom de sorgligaste följder för flere af hennes barn. Hon dog 1773, efterlemnande trenne döttrar och en son. Denne senare utvecklade mycket lofvande anlag, blef student och läste i Upsala ifrigt på graden, tilldess han, vare sig af öfveransträngning i studierne eller af öfver sin medellöshet efter fadrens död, började visa sina ärftda anlag för vurmighet, som småningom öfvergick till stilla vansinne. Han hemfördes då till Hernösand, der han bodde hos sine anhörige, och som han var stilla och fridsam, vårdade man sig föga om honom. Han fick fritt vandra omkring, om vintern stundom barfota i snön, och han företog ofta längre vandringar till landsbygden.

se nästa sida

Fri kost erhöill han hos förenämnde Hofqvartermästar Eurenus, som var gift med hans halfmoster, och som genom denna välgörenhet öfver sin familj drog djup sorg och bedröfvelse.

I Februari 1784, då Eurenus med sin fru rest till Sollefteå, qvarlemnande sin familj i staden, återkom Gissler från en fotvandring till Äland och syntes oroligare och underligare, än vanligt. Dagen derpå, en Söndagsförmiddag, inkom han i köket i Eurenii gård, ställde sig vid spisen och började doppa bröd i den kokande köttgrytan samt uppåta flottet. Detta ville kökspigan, en gammal trotjenarinna i familjen, ej tillåta, hvarföre en tvist uppstod dem emellan. Derunder blef den uppretade Gissler olyckligtvis varse en bred handyxa, med hvilken huspigan nyss hackat granris, hvarmed alla golf den tiden beströddes. I ögonblicket fattade han den med båda händer, vände sig mot kokerskan och klöf med ett enda hugg hennes hufvud ända ned till nackbenet. Nu hade den galne smakat blod och törstade efter mer. Han uppgick nu i öfre våningen, der den andra pigan var sysselsatt att städa, och sårade äfven henne dödligt med flera hugg. Äldsta sonen och yngsta dottern i familjen hade begifvit sig till kyrkan och drängen kört att hämta dem. Sannolikt räddades derigenom deras lif undan mördarens arm. Men olyckligtvis hade de båda äldre döttrarna stadnat hemma, och den äldsta, vid namn Sara Stina, stod just framför kakelugnen, läsande i en postilla, då den vansinnige inträdde. Hon var en vacker och gladlynt flicka och hade

vanligen haft den största magten öfver den vansinnige. Det oakadt gaf han henne nu ett hugg, som hon temligen lyckligt undvek, och hon sökte nu att genom flere supar, dem han mycket älskade, att blidka honom. Den yngre system vann härigenom tillfälle att fly in i ett rum på nedre botten, hvilket hon tillreglade. Äfven Sara Lisa lyckades slutligen att fly utför trapporne, ehuru försvagad af blödnigen ur tvenne sår; men i nedre våningen upphann henne den vansinnige och tilldelade henne ej mindre än sju hugg, af hvilka hon knäfallande med hopknäpta händer mottog det sista.

Nu begaf sig mördaren till ett hus inpå gården, der sönerns rum var beläget. Yngste sonen Nils Gustaf var hemma och hade en kamrat Ängman hos sig på besök. Som de redan blifvit mördaren varse, voro de redan stadda på flykt, och Ängman lyftade just uppklinkan och öppnade porten, när mördaren mötte dem och måttade ett hugg åt Ängmans hufvud. Men denne böjde sig hastigt ned, så att endast hans stångpiska, som slog upp i vädret, blef afhuggen, hvarvid yxan fastnade i porten. Den unge Eurenus träffades äfven af ett hugg i ryggen, men det råkade endast i köttet, och de båda snabbfotade ynglingarna lyckades slutligen att fly undan, tagande vägen till kyrkan.

Mördaren tyckes nu hafva hvilat sig något, hvarefter han begaf sig till en snedt emot belägen gård, som fordom tillhört hans far, och sedermera blifvit

fortsättning på sidan 13

VELYFTINGAR och VANLIGT FOLK

Ett kåseri av Margareta Grafström

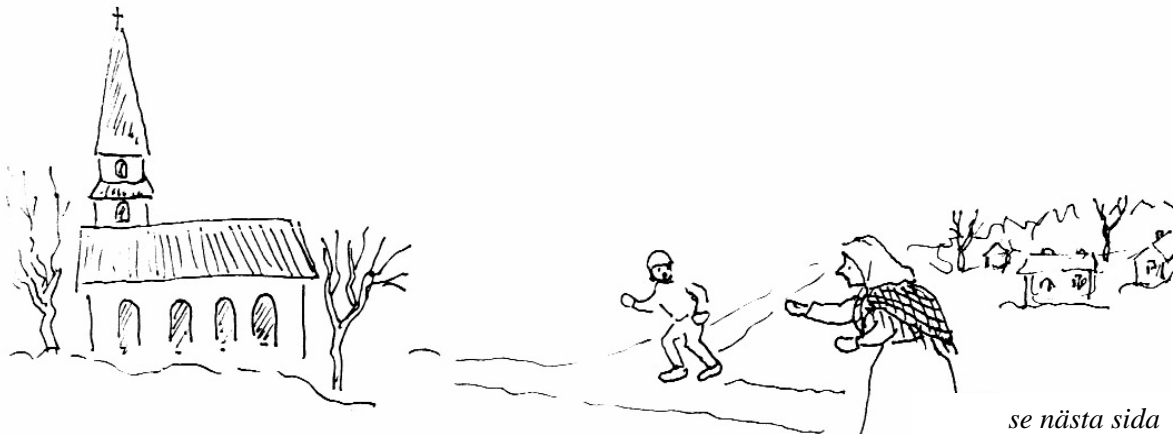
Talet till mannen ! i mars 1974.

Vilken man – Ångermanlänningen eller alla ni andra från Ystad till Haparanda ? Jag väljer ångermanlänningen och gör en liten historisk tillbakablick. Hur såg han ut ? Jo som Sven Bertil Taube. (som liten).

W. von Schubert reste genom vårt landskap 1823 och skrev i sin dagbok, att skjuts-gossarna här uppe hade lingult hår och blå ögon. Vad ville han bli, när han blev stor ? I slutet av 1600-talet kunde han inte välja linje... att bli lokförare eller astronaut. En lite kille i Säbrå prästgård skröt för sin barnpiga: ”Jag ska bli biskop, när jag blir stor !”. – ”Jo, jag tyttjä fäll jä ! Ät opp gröt´n din nu ! När min rumpa blir som en smörbytta, då blir du biskop !”

Men i tidens fullbord blev han biskop, Jöran Wallin den yngre och återvände till sin hembygd och sökte upp sin gamla barnpiga och sa: ”Ja, här har du mig nu och nu är jag nyfiken att få de hur det gått med DIN FÖRVANDLING ?”

Gult hår och blå ögon – jo visst, men illbattingar kan dom vara ändå eller velyftingar, som det heter i Ångermanland (vidlyftingar). I Häggdånger skulle Jon Pers mor gå till kyrkan en söndags-morgon. Det var blåhalt på vägarna, så hon blev glad när hon fick sen´ Pelle från granngården koma (!). Men om hon var känd för att ha en skarp tunga, så var han känd för att vara en riktig´n velyfting. I alla fall gjorde sig gumman mör i rösten å sa: De va bra att du koma Pelle, nu kan ja fo hållä ti däg, så ja slipp fall å slå ihjäl mä. ”Fall i å slå ihjäl er Jon Pers mor, då ska jag skyndä mä ti körka å be präst´n sjonge. Nu tackar Gud allt folk”.

se nästa sida

I Härnösand fanns också velyftingar. Det här hände omkring 1670, alltså ganska länge sen. Några gymnasister tog en dag med sig en getabock till klassrummet. In trädde lektorn som vanligt, mönstrade adepterna inklusive nykomlingen. Han gjorde sin reverens – bugade djupt och sade: ”Det fögnar mig att se, att fänaden trivs så bra tillsammans!” (Det är väl känt att getter sprider en hemsk odör !!)

Men velyftingen växte upp och började kanske extra-knäcka som skjutskarl. En annan resenär, den skrivglade Ernst Moritz Arndt har beskrivit ångermanlänningen i sin dagbok år 1804. (Här går det framåt) Då tog det ju några dagar att resa genom Ångermanland. Han hade legat över i Marks gästgivargård och var på väg norrut. Han skrev: ”Och människorna, ack, de blifva allt raskare och raskare ju längre man kommer i norr. Allmogen häromkring är just inte vacker, men hurtig och munter, vilket visar sig både i ord och gärningar. De köra raskt och deras hästar springa som Djefulen !”

Arndt var fullkomligt ovetande om det faktum, att människa här uppe är benämning på kvinnfolk. I en bondgård i norra Ångermanland, såg bonden genom köksfönstret en person skynda förbi. Han sa: ” Va va dä dännä förn` kär ? ” – ”Dä va`nt nan kär, dä van` männisch ” svarade gumman hans.

Men människa är människas glädje (eller kärfolkets glädje) Och ångermanlänningen sökte också en väg till ena pigo – trots att det verkade förbjudet och inte sågs med blida ögon av prästerskapet. Här uppe var det nämligen vanligt, att pojkarna skockade sig tillsammans och vandrade runt till flickorna i byn sena kvällar och så bäddade man ner en pojke och en flicka och han kunde tom ha galoscherna på sig – anständigt skulle det vara ! Man hade så få tillfällen att träffas under dagen. ”Schangtilt” nog kunde han ju Bjuv på en sup också, kanske.

Dessa s. k. nattfrierier hade olika namn i olika socknar. I Själevad kallades det ”att gå på knas”. En ung lärarinna, ny i socknen, hade berättat för barnen om skyddsänglarna. Veckan därpå skulle hon förhöra läxan i kristendom. Hon blev tvungen att ge dom en ledfråga, ”vad heter dom där som kommer om nätterna å sitter på er sängkant ?” Glädjestrålade viftade en tös å sa ”Knaspojckarna !

se nästa sida

Ni ska få höra en historia om knaspojarna, som utspelades för en sextio år sedan. När flickorna gått och läst var de vuxna nog att få gå på dans. Märta i Gottne hade fått lov att ligga över hos en klasskamrat i grannbyn vid ett sådant här tillfälle. Sent på kvällen hade flickorna krupit ned i en utdragssoffa och rätt vad det var kom en hord pojkar instormandes. Märta blev generad och dödsförskräckt och hade ingen aning om vad detta skulle betyda. Hon drog täcket upp mot hakan och lyfte blicken mot skyn och bad – som fransyskorna tusen år tidigare – ”för nordmännens raseri, bevara mig milde Herre Gud !” Just då – blev hon bönhörd – fick hon syn på två korslagda sablar, som hängde på väggen över soffan. Hon upp och grabbade tag i den ena och skulle just som en senfödd valkyria svänga den över huvudet, när hennes kamrat storögd och läspande utropade ”Lungnare Stinta, dä ä ju bara knaspojka !”

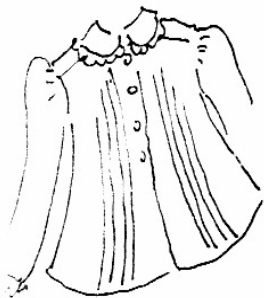
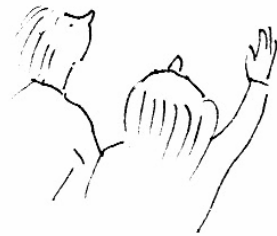
Våra norrlandsbyar är så isolerade från varandra – åtminstone förr – att man inte ens i grannbyar känner till vissa sedvänjor och bruk i den andra byn.

Efter konfirmationen sydde flickorna i Ångermanland s.k. ”liggälametröjor” – en fint broderad liten blusjacka eller natttröja – att ha på sig dessa friarkvällar. Men sedan användes de vid sjukdom, barnsäng, när grannfruarna kom och gratulerade t. ex. när man skulle vara fin alltså. I norra Ångermanland sydde man också en ”liggälamekjortel”, (att ligga la me) och de var också mycket fina. En 80-årig man från Gussjö berättade på en av våra Gammeldagar på Murberget, att nog visste han hur liggälametröjorna såg ut, ”dom hade ränder å apetsar å krusiduller å va fina värre”. Och visst var de sydda av linnelärft.

En nattfriarvandring kunde nog gå romantiskt till också. Från Dal berättas det att pojarna skulle hålla serenad utanför den till beddas fönster. Det ni ! Ångermanlänningar, VA ? Ja dom kanske inte sjöng men dom läste tokverser. Om man inte kunde ”fo till nan själv” så kunde man få en av sin pappa, för sådana verser gick i släkten. Dom kunde börja nånting i stil med ”Lilla rosenknopp lås nu dörren opp... eller... öppna döra åt en vän, från annersia stäng den sen.... Jag stå på tjälan å frys om hälan, hä opp döra så fo vi komä in....Jojomän !!!

En vers är riktigt påstridig: ”Gör tvärs emot vilja å spring över tilja å lätt opp döra åt’n vän !!!” Några lediga lördagar fanns ju inte förr i världen och i Jämtland kallades nattfrieriet ”måndagsvandringar”. I södra Ångermanland kunde man säga ”Vi

se nästa sida

två ♥♥
som slår för
varandra...

”Vi gå å let åt janten !” (Vi söker upp flickorna). Men ändamålet var det samma, att få bli lite mer bekant med en flicka och att få en mysig pratstund och både kramar och pussar, men som sagt anständigt skulle det gå till. Sedan på nattkröken gick pojkarna en runda igen för att samla ihop sina kamrater. Inte förrän ett par hade bestämt sig för varandra och det var klappat och klart så drog sig den här pojken ur kamratgänget. Han friade ensam framöver.

Det var mycket som ansågs syndigt här i världen, fiolmusik och granna kläder t. ex. Särskilt i religiösa bygder. Gottne utanför Själevad hörde till de riktigt religiösa trakterna och där anför-trodde en gumma en annan vad hon tyckte om flärden och så sa hon sammanfattningsvis: ”Ja, allt änne stinta, men toka å bårna å rö`kjortlä”. Hon menade att mycket gick ju an, men se tokar och barn och så de där röda kjolarna, syndens färg ! Det här måste vara ett ganska gammalt härm, för röda kjolar användes mycket i början av 1800-talet. (Ofta underkjolar).

Jag sluta med en tokvers som jag fått från Gussjö av siste båtsmanspojken Helmer Vilkund i Byn. Det är en ”fönstervers”.

Goaften på er jänter å stinter å alle ogifte kvinntimmer som här ute å inne ä, ä ni livad för saken å fallen för roligheten att öppna på den nytryckta språklådan och tala några pasmer me mej i kväll som ute ä å gå me käpp å krycke för å sökå min lyckå, men inte hitta`n men kanske här om du är snäll å sno dej uppåt å vri dej framåt på dunbolstren så halmpipen ryker mot take å dra ten ur ven å släpp in mä så ska du fo si himlen full i fioler å joln tå gamla dragspel.... Men är du storstint, stursk å försmädli, så ajö mä dä !!!!

Margareta Grafström

Härnösands släktforskare

har haft årsmöte i Mittnordensalen vid landsarkivet med c:a 35 medlemmar närvarande. Mötet leddes av föreningens ordförande Roland Ek.

Föreningens ekonomi är god och de styrelsemedlemmar som var i tur att avgå, Björn Thunberg & Örjan Öberg, omvaldes. Ny i valberedningen blev Inga Hökengren efter Ola Johansson som önskat avgå. Nytt ex. av före-

ningens medlemsblad ”Bäfvernytt” delades ut till de närvarande av Agneta Olofsson och Sören Svedberg tackade styrelsen för det gångna årets arbete.

Efter årsmötet berättade doktoranden Karin Wilson från Uppsala universitet om Silbojokkprästen Lars Rangius - bråkstake och bibelöversättare på 1700-talet.

ombygd och bebodd af Rådman Sjödin. Här ställde han yxan i förstugan och inträdde hos en der boende prest-enka, vid namn Lömark, för att se sig före, huruvida han der skulle möta någon man, som kunde göra honom motstånd. Af hans upprörda utseende och blodiga kläder anade fru Lömark genast oråd, och lyckades att genom traktering qvarhålla honom några ögonblick, hvilka voro tillräckliga för dottern att smyga sig ut, lägga en bom för dörren utifrån och i hast gömma yxan i en snödrifva på gården.

Så snart mördaren lemnat Eurenii hus, skyndade den instängda dottern i huset att öppna sin tillflyktsort och dit insläpa sin förfärligt sönderhuggna syster, hvars förblödning hon under tårar sökte hämma genom att stoppa bomull i såren. Men alla bemödanden voro förgäfves och den arma Sara afled några timmar sednare under uttalande af förlåtelse öfver sin mördare.

På de flyende ynglingarnes berättelse skyndade man ur kyrkan, mördaren blef gripen och för säkerhets skull belagd med handklofvar. Sedan Gissler en stund betraktat dessa, sade han till den mördade flickans äldsta broder (fader till Grosshandl. Jakob E. i Stockholm): "Hvad skall detta betyda?" Denne svarade: "Att du aldrig mer får din frihet." "Ja", svarade Gissler, "det har du nog rätt uti." För de trenne offrens lik visade han den största fruktan, och bad med tårar att slip-pa vara dem nära.

Naturligtvis kunde han, såsom vanskinnig, icke straffas såsom mördare; han inspärrades endast å Hernösands hospital, der han sedan lefde i öfver

tjugo år, och der en hans yngre syster, som äfvenledes sednare blef galen, länge vistades.

Man ser här af huru ytterst farligt det är att reta sinnesrubbade personer, och huru nödigt att iakttaga varsamhet och försigtighet med dessa olycklige, huru sagtmodiga och stilla de än vanligen må synas.

Artikeln är hämtad från Härnösandsposten året 1863 och är renskriven på 1860-talssvenska.

Björn Nilsson

BILDSVEP FRÅN LÖRDAGS-ÖPPET PÅ LANDSARKIVET

Text och bild: Barbro Anderson

Lördagen den 31 januari 2004 var det premiär för samarbetet mellan släktforskarföreningar och landsarkivet i Härnösand för att gemensamt svara för öppethållande mellan kl. 10–15 en lördag per månad våren 2004. Förteckningar, register, mikrokort, CD-skivor mm i expeditionen liksom de båda forskarsalarna i anslutning till denna är tillgängliga. Däremot kan ingen framtagning från magasinen ske, men det går bra att beställa i förväg så är handlingarna tillgänglig på lördagen.

Denna vinterlördag var en verklig vinterdag med ymnigt snöande, blåst och yrsnö. Plogbilarna hann inte alls med. Och hemma hos mig var fönstren helt igenmurade.

se sidan 15

ORDASKATTEN från A till Ö

Vi ska på begäran publicera ett förenklat landsmålsalfabet som lätt kan läras. 1) Det mycket vanliga vokalljud som ligger mellan å och ö nedtecknas med en (8). 2) Det tjocka l-ljudet betecknas med stort L, även mitt i ett ord), 3) Tjockt n-ljud skrives med stort N.

av Ola Johansson

Live = 1) oväsen, 2)

Med största ansträngning, "för brinnande live".

Li-8rv = Handtag på lie.

Ljus-tjänken = den ned-brunna ljusveken.

Ljus-käring = primitiv ljusstake av smidesjärn. Kunde anbringas på vägg.

Ljusbora = Barnmor-ska.

Lo = ludd, fjun.

Lok = mindre vatten-samling.

Lok-rämme = gödsel-ränna i lagårn.

Lort-l8rp = osnyggt fruntimmer.

Losamt = rikligt med säd.

Lucia = gammal folkstro i Arnäs. Lucia var Adams andra hustru. För sin högfärds skull blev hon dömd att bli vittors stammoder.

Luka = lucka.

Luk-säng = stannsäng.

Lulla = 1) vyssja ett barn i sömn. 2) småsupa. Yttring av lätt berusning.

Lumpa = kapa bort sjukt stycke på timmerstock.

Lur = något hoprullat, brödlur, näverlur, strömmingslur, papperslur, strut.

Lusbräda = Bräda över-sållad med små hål. I dessa kröp ohyran. Sedan sveddes brädan över eld.

Lus-kusk = skällsord.

Lus-offer = 1) Skällsord, 2) Ursprungligen offer mot ljus. Man lade mynt under tröskeln, eller borrhade in ett ormhuvud i väggen.

Ly = 1) Lyssna, 2) Ljunt.

Lys-opp = vädret klarar.

Lys-ve = antända torra trästickor. Begagnades som lyse vid ljustring.

Låkte = illaluktande. Luktat illa.

Lång-hälle = ganska lång väg.

Lång-käringa = lång bygata, "tå".

Långlett = lång i ansik-

tet.

Lång-sint = en som icke lätt glömmer en oförrätt.

Långskrang = lång och mager person.

Lädika, lårika = inbyggd låda i kista.

Lägga = slå. "Han sa att han skulle lägga`n på käften.

Lämjä = ettårigt tacklamm.

Längtä = bli längre, (dagarna längte).

Läret = läraktig.

Lätta = färga.

Lätt-ränna = träränna för färgning av nät.

Lätt-låten = glad, livlig.

Lömmeln = kvastskäftet.

Lönna = järnpinne eller spik att sätta på hjulaxeln utanför navet.

Löre = knut eller trassel på nät.

L8a = 1) Starkt ljud, eko. se "jumma". 2) Brinna med stark låga.

L8nsck = mår ej riktigt bra. (Gäller för de flesta kreatur).

fortsättning från sidan 13

Thord Bylund föreläser i Mittnordensalen.

Släktforskarna lyssnar intresserat.

Angenäm kaffe och diskussionspaus.

Det var som att vakna i en igloo. Och ute på den obefintliga gatan, kändes det som att vara på en Grönländsk upptäcktsfärd.

Själv har jag nära till landsarkivet och väl där mötte värme, kaffedoft och glada röster. Men även en andäktig

tystnad kunde anas, mot bakgrund av kunskapsrikt mummel. Det var arkivlektorn Thord Bylund, som frikostigt delade med sig av sitt kunnande till ett 20-tal ivrigt lyssnande släktforskare, som trotsat dagens oresonliga vädergudar. Kaffedoften svarade Härnösands släktforskares glada värdinnor för, liksom de bredda smörgåsarna. Allt smakade ypperligt vid pausen. Efter föredraget var det tid för egna forskningar, där landsarkivets Maj Bylund och medlemmar ur släktforskarföreningarna besvarade frågor och hjälpte till i förtecknings- och registerdjungeln. Den vildsinte Kung Bore till trots hade uppemot 40 personer hittat vägen till landsarkivet denna lördag.

I sitt informationsrika föredrag med rubriken "När källorna sviker" nämnde Thord bl. a att 90 % av forskningen vid landsarkivet sker på endast 5 % av allt material där. Främst används kyrkoskrivningshandlingar, men även kyrkoräkenskaper, som innehåller namn på personer som skänkt gåvor vid vigsel, dop och begravning. Men viktigt för släktforskarna är också domstolshandlingarna med bl.a. domböcker, fastighetshandlingar och bo-uppteckningar. Skol-, länsmans-, polis-, länsstyrelse- och fängelsearkiv är ytterligare arkiv som inte skall förbises. Till forskarnas hjälp finns förteckningar och leveransreversal, som översiktligt redovisar handlingarna. Med ledning av dessa kan forskarna själva göra sina beställningar. I expeditionen finns vidare flera hyllmeter med personregister. Många register är nu tillgängliga via olika databaser.

se sidan 16

fortsättning från sidan 15

Landsarkivets Maj Bylund tjänstgjorde denna dag i forskarsalen.

Karl-Ingvar Ångström ordf. i MGF med länsstyrelseförteckningar

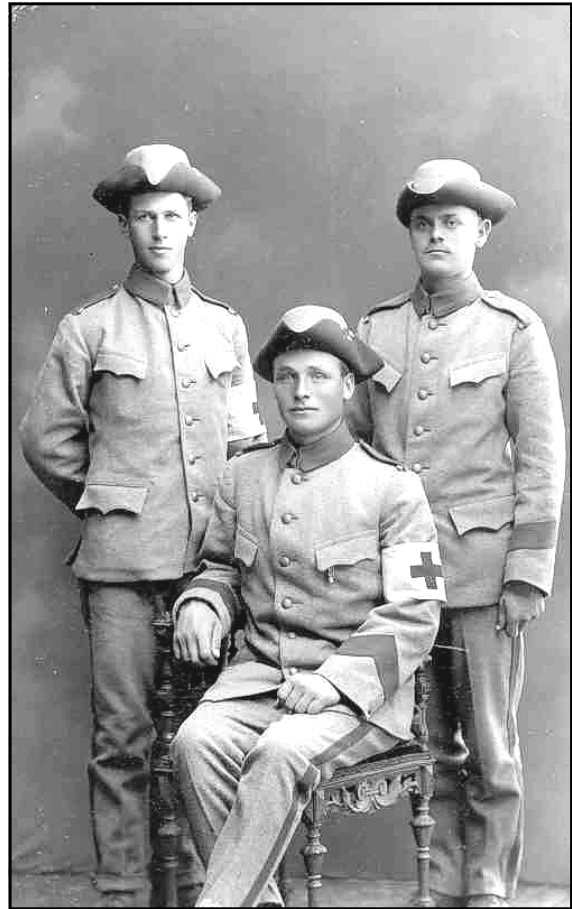

Björn Thunberg v. ordf. i Härnösands släktforskarförening visar bouppteckningsregister.

Öppethållande en lördag per månad är tänkt att ske även hösten 2004.

Text & Bild Barbro Anderson

Våra Bilder

Bilden är tagen i Boden 1914. Soldaten till vänster är min far, Petrus Öberg. Vilka de andra är har jag ingen uppgift om.

Örjan Öberg

***Postgirokontot till
släktforskarföreningen
43 61 16 - 8***

Säsongsavslutning för Härnösands släktforskare

Lördag 8 maj hade Härnösands släktforskare säsongsavslutning med traditionell utflykt till en för släktforskare intressant plats. Årets utflykt gick till Skogs Kyrka och Hembygdsgård. Vi samlades på Träffen för organisering av samåkning för att senare träffas utanför Skogs Kyrka. Där välkomnades vi av Ivan Johansson som med inlevelse berättade om den lilla kyrkan, med anor från 1200-talet. Vi guidades runt i kyrkan och fick oss berättat historien om dess många intressanta föremål.

När kyrkbesöket var avslutat fortsatte vi till den närbelägna hembygdsgården. Där blev vi mottagna av Solweig Winberg med personal. Vi serverades kaffe med tilltugg bestående av nybakta tunnbrödssmörgåsar. Mycket välsmakande. Medan vi avnjöt kaffet och det goda brödet läste Solweig en betraktelse över utvecklingen i Skogs samhälle sedan början av 40-talet. En beklämmande utveckling. Därefter blev vi guidade runt i hembygdsgården som är från 1700-talet. Efter en frågestund och paus ute i den varma försommarsolen tackade vi för oss och styrde kosan hemåt.

Örjan Öberg

Något om ett par hus som flyttats från staden till Murberget

När Theodor Hellman planerade det fina stadstorget på Murberget, ville han nog skapa en miljö som var representativ för den lilla men ändå betydande sjöfartsstaden Härnösand.

Naturligtvis var det viktigt att stadens gamla rådhus skulle bevaras. År 1727 hade stadens byggherrar hållit taklagsöl för timmermän, snickare och takläggare. Det finns omskrivet i en av dom böckerna som fördes på Rådstugan. Ryssarna hade ju bränt ner staden sex år tidigare.

De följande åren hade man byggt upp sina hus igen, kanske i all hast. Men vart hade allt folk tagit vägen? De bostadslösa. Ett par familjer. Kerstin Jonsdotter Bure, hustru till Olof Grafström, som i unga år flyttat till Härnösand från Stöde och tagit tjänst hos skepparen Jonas Bure och hennes syster Brita, gift med capellanen Sven Grafvelius, även han från Stöde, hade möjligen i sin fars skuta, seglat med ner till släktingar i Stockholm med sina små barn och där hade hon bott i fyra års tid. (Dombok Sidensjö, N. Ång:s domsaga A1. 12) De båda mågarna hos Bure hade tagit sina namn efter födelsebyn Gräfte i Stöde.

Efter 200 år fraktades den gamla rådstugan till sin nuvarande plats på Murbergstorget 1927. Härnösand hade blivit beryktat för sina långa och krångli-

ga rättegångar och rådmännen råkade ofta i luven på varandra. Naturligtvis hölls flera rättegångar mellan redare, skeppare och befraktare. Stan var ju en sjöfartsstad.

Det gula huset på Murbergstorgets sydvästra hörn intill rådhuset, är sjökaptens Melinders hus, som förr stod i Östanbäcken mellan Marmongs och målarmästare Boklunds hus, där nya Brunnskusleden nu går fram. Sjökapten Melinder hade seglat på de sju haven, vilket i hans eget rum på övre botten med utsikt över Södra sundet tydligen visade.

Han höll koll på vilka fartyg som kom, kornskutorna till Hernö bryggeri t. ex. De flesta sjökaptener i Ångermanland ville bo högt så de såg vattnen. Souvenirer från främmande exotiska länder pryddes hans rum. På en vägg hängde ett krokodilskinn från Afrika och på en annan elfenbetsbetar från Indien.

Några hemska ansiktsmasker fanns också där. Vackra snäckor pryddes chifonjén.

se nästa sida

Kaptenen själv såg ut som en riktig sjöbuss med stora kraftiga mustascher. Hustrun förde regemente hemma under hans långa färder. Hon var huvudet högre än sin man och hade skinn på näsan. Det var status i Härnösand att vara gift med en sjökaptän. Att vara gift med en redare var ju ännu finare förstås.

Madam Klefbom som levde i början på 1700-talet var redareänka. En skeppare råkade en gång under trängsel i Nattviken stöta till en av hennes sjöbodor på Mellanholmen med sin skuta och han sände genast iväg en man för att be henne om ursäkt.

Antagligen fick de reparera sjöboden också. (D-bok) (Stig Grafström, född 1919, bodde på Östanbäcken och har berättat för mig om sjökaptän Melinder och hans hus).

Margareta Grafström

Härnösands släktforskare

Vid första höstmötet talade Bengt Westin om Ångbåtstrafiken på Ångermanälven. Det blev en intressant berättelse om Härnösands sjöfartshistoria alltifrån Bottniska handelstvängets upphörande till dagens tynande ångbåtstrafik. En massa båtar passerade revy på bild, alla med exakta uppgifter om ägare, sjökaptänner, destinationsorter och båtarnas öden för övrigt.

Härnösand var hemmahamn för många fartyg och redare som Ram-

ström, Broocman, Hedborg, Westrin och Hamberg hade stort inflytande. Men de var alla industrimän som satade mest på nyttotrafiken och därigenom kom persontrafiken i andra hand. De olika fartygen hade mycket skiftande öden, de flesta spännande och farofyllda. Bogserbåtarna fick ett särskilt kapitel i redogörelsen, likaså dykarna som sysslade med reparation och underhåll. Till sist propagerades för medlemskap i Medelpads Sjöfartshistoriska Förening.

Därför säger man HON om en båt!

Svaret är inte ett utan nio. Detta enligt en facktidning där vi hittade följande skäl uppräddade.

1. Måste styras av en man.
2. I obevakade ögonblick tar hon makten.
3. Tål ej överbelastning.
4. Är i allmänhet dyr att rigga.
5. Byter namn när hon byter ägare.
6. Kostar mer i underhåll än vad ägaren tänkt sig.
7. Kan dra med sig en man i djupet.
8. Måste spacklas och målas innan hon skall ut.
9. Blir med åren gisten.

M. G.

B Föreningspost

Avs:

Härnösands

Släktforskareförening

Agneta Olofsson

Kastellgatan 26

871 60 Härnösand